

Σήμερον αἱ σχέσεις τοῦ πάπα Λέοντος ΙΓ'. καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς Πρωσσίας μετὰ τῆς ἐν αὐτῇ κυβερνήσεως εἶναι φιλικαί, καθόσον καὶ πρεσβεία αὐτῆς ὑφίσταται νῦν παρὰ τὸ Βατικανόν, καὶ ὁ αὐτοκρατορικὸς πρίγκηψ τῆς Γερμανίας ἐπεσκέψατο τὸν πάπαν τῇ 6/18 Δεκεμβρίου 1883 ἐν Ῥώμῃ καὶ τὸ κέντρον ἐν τῇ Πρωσικῇ Βουλῇ ὑποστηρίζει τὸν Βίσμαρκ. Τότε δ' αἱ φιλικαὶ σχέσεις μεταξὺ τούτων γενήσονται ἐγκάρδιαι, ὅταν ἡ Πρωσσία μεταβάλῃ ὀργανικῶς τοὺς νόμους τοῦ Μαΐου, εἰς ὃ ὁ πάπας καὶ οἱ καθολικοὶ αὐτῆς ἐπιμένουσιν.

Ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ ἤρξατο ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἀπηνῶς καταπολεμουμένη ὑπὸ τῆς Δημοκρατίας αὐτῆς εὐθὺς μετὰ τὸ ἔτος 1870, ὅποτε ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέον ὁ Γ'. ἐξέπεσε τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησία αὕτη διὰ τῶν Ὑπεραλπειῶν εἶχε συντελέσει εἰς τὴν κατάλυσιν ἐκείνης καὶ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τούτου, ὡς μονάρχου τῆς Γαλλίας, ὡς ἀνωτέρω ἀνέφερον⁽¹⁾ καὶ ἐπειδὴ κηρύττουσα τὰς δεσποτικὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ, ὡς δόγματα πίστεως καὶ ἠθικῆς, διεσάλευε τὰ θεμέλια τῆς μόλις ἀναστάσης καὶ ἐπὶ φιλελευθέρων ἀρχῶν ἐπεραιοθείσης δημοκρατίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ προγράμματι τοῦ Γαμβέτα, Ἰουλίου Φερρῦ, Παύλου Bert καὶ ἄλλων δημοκρατικῶν ἀνεγράφοντο αἱ λέξεις «le cléricalisme, voilà l'ennemi.» Τὸ πρῶτον κατ' αὐτῆς τραῦμα ἐδόθη, ὅποτε ὁ νῦν πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Ἰούλιος Φερρῦ, ὑπουργὸς ὧν τῆς παιδείας τὸ 1879, κατώρθωσε νὰ ἐξορίσῃ τοὺς Ἰησουίτας ἐκ τῆς Γαλλίας. Τὸ δεύτερον κατ' αὐτῆς τραῦμα ἐδόθη τῇ 14/28 Μαρτίου 1882, ὅποτε ἐψηφίσθη ἐν τῇ Βουλῇ ὁ περὶ τῶν σχολείων νόμος (loi scolaire), καθ' ὃν ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία ἐξεβλήθη τῶν σχολείων, διότι ἐν τοῖς ἐγχειριδίοις καὶ κατηχήσεσιν αὐτῆς ἐδιδάσκοντο αἱ ἀπόλυτοι καὶ δεσποτικαὶ θεοκρατικαὶ ἀρχαὶ τοῦ μεσαίωνα, καθ' ἃς τὸ Κράτος ὀφείλει νὰ ᾔῃαι ὑποτεταγμένον τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ὅπως δὲ πᾶσα δεσποτικὴ τάσις ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καταπολε-

(1) Ὁρα Πλάτωνος τεύχος ε'. καὶ ς'. τόμ. ς'. σελ. 192.

μηθῆ καὶ ἡ δημοκρατία ἐδραιωθῆ, συνετάχθησαν ἀντιδεσποτικά καὶ ἀντικληρικά ἐγχειρίδια ὑπὸ τοῦ Παύλου Bert, ὑπουργοῦ τῆς παιδείας ἐπὶ Γαμβέτα, τοῦ Campayré,⁽¹⁾ τοῦ Ἰουλίου Steeg καὶ τῆς κυρίας Henry Gréville, ἄπερ, εἰσαχθέντα εἰς τὰ σχολεῖα, ἡ Ρώμη τῆ 3/15 Δεκεμβρίου 1882 ἀφώρισε. Τὸν ἀφορισμὸν αὐτῶν πέντε ἐπίσκοποι τῆς Γαλλίας, ὁ Annecy, ὁ Langres, ὁ Valence, ὁ Viviers καὶ ὁ Albi, ἀναγνόντες ἐπ' ἐκκλησίας ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως, ἀπηγόρευσαν τοὺς πιστοὺς νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τοιαῦτα σχολεῖα καὶ ἠπέλιθσαν, ὅτι τὴν μετάληψιν τῶν μυστηρίων δὲν θὰ ἐπιτρέψωσιν οὔτε εἰς τοὺς μαθητὰς, οὔτε εἰς τοὺς γονεῖς, οὔτε εἰς τοὺς διδασκάλους, τοὺς ποιουμένους χρῆσιν αὐτῶν. Διὰ τοῦτο οἱ εἰρημένοι ἐπίσκοποι παρεπέμφθησαν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως νὰ δикаσθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (le Conseil d'Etat) ἐπὶ καταχρῆσει τῆς ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας αὐτῶν, διότι ἐδημοσίευσαν ἐν Γαλλίᾳ τὴν τοῦ πάπα ἀπόφασιν περὶ τοῦ ἀφορισμοῦ τῶν ἐγχειριδίων ἄνευ ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐτάραξαν τὰς συνειδήσεις τοῦ λαοῦ. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατ. λαβὼν ὑπ' ὄψει τὸ 16 ἄρθ. τῆς ἐκκλησ. συμβάσεως (concordatum) τῆς μεταξὺ πάπα Πίου τοῦ Ζ' καὶ Ναπολέοντος τοῦ Α' κατὰ τὸ 1801 συναφθείσης καὶ σήμερον ἐν Γαλλίᾳ μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους ἰσχυρούσης, καθ' ὃ «ἡ αὐτοῦ ἀγιότης (ὁ πάπας) ἀναγνωρίζει ἐν τῷ πρώτῳ ὑπάτῳ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ προνόμια, ὧν ἀπήλαυε παρ' αὐτῇ ἡ ἀρχαία κυβέρνησις» αἰκ τὸ 1 ἄρθρον τῆς αὐτῆς συμβάσεως, καθ' ὃ «ἡ καθολικὴ, ἀποστολικὴ καὶ ῥωμαϊκὴ θρησκεία δέον ν' ἀσκῆται ἐλευθέρως ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἡ λατρεία αὐτῆς νὰ ᾖ δημοσία, συμμορφουμένη πρὸς

(1) Ὁ Compayré λέγει ἐν τῇ 34 σελ. τοῦ ἐγχειριδίου του· «Ναπολέον ὁ Α' ὑπῆρξε φιλαρχος, ἐγωῖστικὸς, ὅστις πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ματαιότητός του κατέστρεψεν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων» πρβλ. καὶ ἐγχειρίδιον τοῦ Bert σελ. 34. Ὁ Bert ἐν σελ. 32 λέγει «ὅτι ὁ μέγιστος κακοῦργος τοῦ αἰῶνος τούτου εἶναι ὁ προδότης Βαζαίν.»

τὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις, ἃς ἡ Κυβέρνησις θὰ κρίνη ἀναγκαίαις διὰ τὴν δημοσίαν ἡσυχίαν» καὶ ἄλλους ὀργανικοὺς νόμους τῆς Γαλλίας, καθ' οὓς ἡ Κυβέρνησις, ὡς ἔχουσα τὴν ἀνωτάτην ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας, δικαιούται νὰ τιμωρῇ τοὺς παραβάοντας τὰς συνειδήσεις τοῦ λαοῦ, ἐγνωμοδότησε τῇ 16/28 Ἀπριλίου 1883, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τοὺς εἰρημένους ἐπισκόπους καὶ πάντας τοὺς ὁμοφρονούντας αὐτοῖς ἐφημερίους, τοὺς δημοσιεύσαντας τὴν περὶ τοῦ ἀφορισμοῦ τῶν ἐγχειριδίων ἀπόφασιν τοῦ πάπα ἀνευ τῆς ἀδείας αὐτῆς καὶ διαταράξαντας τὰς συνειδήσεις τοῦ λαοῦ, δύναται νὰ τιμωρήσῃ, καταργοῦσα τοὺς μισθοὺς αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ καὶ αὕτη ἐπραξε. Ἔνεκα τούτου οἱ Καθολικοὶ δὲν παύονται κηρύττοντες, ὅτι ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία παρέβη τὸ 14 ἄρθρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς συμβάσεως (concordatum), καθ' ὃ ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ μισθοδοτῇ τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἐφημερίους, χωρὶς ὅμως καὶ οὗτοι νὰ παραδέχωνται, ὅτι παρέβησαν καὶ κατεφρόνησαν τὰ ἄρθρα 16 καὶ 1 τῆς ἐκκλησιαστικῆς συμβάσεως καὶ τοὺς ὀργανικοὺς νόμους τοῦ Κράτους. Εἰς δὲ τῶν ὑπερμάχων αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ Αἰμύλιος Ollivier, πρωθυπουργὸς τοῦ Ναπολέοντος Γ'. κατὰ τὸ ἔτος 1870, ὅστις τὸν Ἰούλιον τοῦ 1883 ἐξέδωκε καὶ σύγραμμα περὶ τούτου, ἐπιγραφόμενον «le concordat est—il respecté?»

Τὸ τρίτον κατὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τραῦμα ἐδόθη ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου τῶν Παρισίων, ὅπερ ἀπέβαλεν ὅλα τὰ θρησκευτικὰ ἐμβλήματα τῶν σχολείων, κατεδίωξε τὰς ἀδελφὰς τοῦ ἐλέους καὶ κατώρθωσεν ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1883 νὰ ἐκβληθῶσι τῶν νοσοκομείων τῶν Παρισίων οἱ κληρικοὶ (aumôniers) οἱ πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν ἀσθενῶν ὠρισμένοι. Εἰς τὸν διωγμὸν αὐτῶν συνήργει καὶ ὁ διευθυντὴς ἐπὶ τῶν δημοσίων βοηθημάτων τῶν Παρισίων (le directeur de l'Assistance publique de Paris). ⁽¹⁾ Διὰ ταῦτα ὁ πάπας ἠναγκάσθη νὰ πέμψῃ τῷ προέδρῳ τῆς δημοκρατίας Grévy ἐπιστολὴν, ἐγ-

(1) Ὅρα «Revue des deux mondes» 1 Μαΐου 1883 chroni-

χειρισθείσαν αὐτῷ τῇ 7/19 Ἰουνίου 1883 διὰ τοῦ ἐν Παρισίοις ἀπεσταλμένου (Nuntius) αὐτοῦ, δι' ἧς περιγράφει τὴν δεινὴν θέσιν τῆς ἐκκλησίας τῆς Γαλλίας καὶ ἐλπίζει ὅτι ἡ κυβέρνησις αὐτῆς θὰ πρᾶξῃ τὴν σύγκρουσιν μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους, ἥτις θὰ ἔχῃ ὀλέθρια ἀποτελέσματα.⁽¹⁾

Τέλος τῆ πρωτοβουλία τῶν βουλευτῶν Παύλου Bert, Boysset, Γουλιέμου Roche καὶ ἄλλων δημοκρατικῶν, ἡ Βουλὴ τῆς Γαλλίας ἀπεφάσισε νὰ ἐλαττώσῃ τὸν μισθὸν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῶν Παρισίων ἀπὸ 45,000 φράγκων, ἐτησίως λαμβανομένων, εἰς 15,000 φράγκα, νὰ καταργήσῃ τὰς ὑποτροφίας τῆς κυβερνήσεως, τὰς διδομένας εἰς τὰ ἱερατικὰ σχολεῖα (seminaria) καὶ ν' ἀφαιρέσῃ τὰ δημόσια οἰκήματα, κατοικούμενα ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων. Ἄλλ' ἡ Γερουσία κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀπορρίψασα τὰς ἀποφάσεις τῆς Βουλῆς ἀντικατέστησε τὰ πράγματα, ὡς ἀρχικῶς εἶχον. Καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ριζοσπαστικῶν ὑποβληθεῖσα τῇ Βουλῇ πρότασις περὶ καταργήσεως τῆς παρὰ τὸ Βατικανὸν Γαλλικῆς πρεσβείας ἀπερρίφθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου 1883. Οὕτως ἔχουσι τὰ νῦν πράγματα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς Γαλλίας.

Ἐκ πάντων λοιπὸν τῶν εἰρημένων κατεδείχθη ἡλίου λαμπρότερον, ὅτι τὰ αἷτια, δι' ἃ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καταπολεμεῖται ὑπὸ τῶν ἐσπερίων κρατῶν τῆς Εὐρώπης, εἶναι ὅτι αὕτη ἐνστερνισαμένη τὰς ἀπολύτους καὶ δεσποτικὰς θεοκρατικὰς ἀρχὰς περὶ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους, τὰς ὑπὸ τῶν Καθολικῶν θεολόγων καὶ παπῶν τοῦ μεσαιῶνος μορφωθείσας καὶ διὰ τοῦ τύπου, τῶν μοναχικῶν ταγματῶν, τῶν καθολικῶν συλλόγων, ἑταιριῶν καὶ συντεχνιῶν, τῶν θεολογικῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς Ρώμης, τῶν ἱερατικῶν σχολείων τῶν ἐπισκόπων τῆς Λύσεως, τοῦ δόγματος τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς καὶ τοῦ

que σελ. 231 «Moniteur de Rome.» 19 Μαΐου 1883. Émille Ollivier «le concordat est—il respecté?» σελ. 121.

(1) Ὁρα «Moniteur de Rome» 21 καὶ 22 Ἰουνίου 1883.

συλλόβου πάπα Πιου του Θ'. υποστηριχθείσας και εξαπλωθείσας οὐ παύεται κυρίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1870 κηρύττονσα αὐτὰς ὡς δόγματα πίστεως καὶ ἠθικῆς, εἰς ἃ πάντα τὰ φιλελεύθερα εὐρωπαϊκὰ κράτη χάριτι τῆς σωτηρίας αὐτῶν δεόν νὰ ὑποτάσσωνται. Τὰ δ' αἴτια τῆς πρὸς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν διαμάχης τούτων τῶν κρατῶν οἱ παρ' ἡμῖν καλῶς γνόντες ὀφείλουσι νὰ μὴ ἐπιδεικνύωνται ζήλον περὶ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῆς καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον Ἔθνος ἤτοι νὰ μὴ ἐνσπείρωσι ζιζάνια μεταξὺ ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ Κράτους· διότι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ὡς ἡ ἱστορία καὶ αἱ παραδόσεις αὐτῆς διδάσκουσιν, οὐ μόνον δὲν ἐκήρυξε τὰς ἀπολύτους καὶ δεσποτικὰς θεοκρατικὰς ἀρχὰς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ κατεπολέμησε καὶ καταπολεμεῖ αὐτὰς ὡς ἀντιχριστιανικὰς, ἔχουσα ὑπ' ὄψει τοὺς λόγους, οὓς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπεν εἰς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ «ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ»⁽¹⁾ καὶ «ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου»⁽²⁾ διότι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐπαύσατο πιστῶς τηροῦσα τὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου, καθ' ἃς ὁ οὐράνιος διδάσκαλος οὐκ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ὅπως ἐπίγειον περιβληθῆ βασιλικὸν ἀξίωμα, ὅπως καὶ ἀπέρριψεν ἀναχωρήσας εἰς τὸ ὄρος, ὅτε οἱ Ἰουδαῖοι ἠθέλησαν ν' ἀνακηρύξωσιν αὐτὸν βασιλέα, οὐκ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ὅπως κρίνη, ἀλλὰ σώσῃ καὶ καταστήσῃ αὐτὸν μακάριον καὶ εὐδαίμονα, οὐκ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ὅπως γένηται πρῶτος πάντων, αὐτὸς συμβουλεύσας τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὅτι ὁ θέλων πρῶτος εἶναι γενέσθω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος, οὐκ ἦλθε τέλος εἰς τὸν κόσμον, ὅπως τοὺς νόμους τοῦ Κράτους καταπατήσῃ, ἀλλὰ τηρήσῃ καὶ σεβασθῆ αὐτούς· διότι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐπαύσατο διαπρυσίως κηρύττουσα, ὅτι Ἐκκλησία καὶ Κράτος εἶναι δύο ἐξουσίαι, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τεταγμέναι καὶ ἐνίοτε ἀλλήλων ἀπτόμεναι, ἐπειδὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους κινουῦνται καὶ συγχρό-

(1) Ματθ. ΚΒ'. 21.

(2) Ἰωάννου ΙΗ'. 36.

νωσ τοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους περιλαμβάνουσιν, ὧν ἡ μὲν προτίθεται μάλιστα διὰ τῶν φυσικῶν μέσων τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιγείου εὐδαιμονίας, ἡ δὲ διὰ τῶν πνευματικῶν μέσων κυρίως τὴν ἐπίτευξιν τῆς αἰωνίου μακαριότητος, χωρὶς ἡ μία νὰ παραβλάπτῃ καὶ σφετερίζηται τὰ δικαιώματα τῆς ἐτέρας· διότι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἠθέλησε ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὰ πράγματα τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ κράτους καὶ νὰ ἰσχυρισθῆ, ἔτι δικαιοῦται ν' ἀνατρέφῃ τὰ τέκνα τῶν οἰκογενειῶν, νὰ ἰθύνη τὴν τε ἐκκλησιαστικὴν καὶ δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, νὰ κηρύττῃ καὶ ἐκδίδῃ ἐλευθέρως νόμους καὶ νὰ κολάζῃ διὰ σωματικῶν ποινῶν τοὺς παραβάτας αὐτῶν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Κράτους, ἀλλὰ συνετέλει ὅπως διαπλάττῃ διὰ τῶν πνευματικῶν τέκνων αὐτῆς οὐ μόνον τὸ Ἑλληνικὸν γένος, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀναλφαβήτους καὶ βαρβάρους λαούς· διότι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε διεμάχετο πρὸς ἐγκοσμίους ἀρχάς, ὅπως κατεξουσιάζῃ αὐτῶν, ἀλλ' ἠγωνίζετο ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ἀγῶνας ὑπὲρ τοῦ δικαίου, ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς· διότι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία οὐ μόνον τοὺς εὐγενεῖς τούτους ἠγωνίζετο ἀγῶνας, ἀλλὰ καὶ ἐνεθάρρυνεν, ἀλλὰ καὶ διέχεε βάλσαμον παραμυθίας ἐπὶ τοῦ πάσχοντος ἔθνους ἡμῶν καὶ μάλιστα ὅποτε πατέρων καὶ μητέρων στήθη ἐτύπτοντο καὶ συνεχῶς ἄσθματα μετὰ πόνων ἐκ καρδίας εἰς μυκτῆρας ἐπέμποντο, ὅποτε μητέρες ἐπένθουν τὴν χλόην τῶν νηπίων παρὰ καιρὸν μαρνανθεῖσαν, ὅποτε μαστοὶ ρέοντες γάλα τὴν γῆν ἐλεύκαιναν, τῶν ὑφελκόντων νηπίων ἄφνω σφαγέντων· διότι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία δι' ἀκαταλογίστων θυσιῶν καὶ ἀπαραμίλλων ἀγῶνων ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ μετὰ τῆς πίστεως καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐθνικότητα ἡμῶν.

Ἄλλὰ φεῦ! ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, ὁ κύριος οὗτος παράγων τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ δούλῃ Ἑλλάδι, οὐ μόνον δὲν ὑποστηρίζεται, ἀλλὰ καὶ καταφρονεῖται καὶ καταπολεμεῖται ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἡμῶν γενεᾶς, τῆς οὐκ ὀλίγας αὐτῇ χάριτας ὀφειλούσης. Οἱ καταφρονηταὶ καὶ πολέμιοι αὐτῆς πρέπει κλῶς νὰ μελετήσωσι τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους,

ὅπως μάθωσιν ὅτι ἐνόσω μὲν ὁ Ἕλλην ἦτο θρησκευτικὸς διέπρεπε καὶ ὡς ποιητῆς καὶ ὡς καλλιτέχνης καὶ ὡς Μαραθωνομάχος καὶ Σαλαμινομάχος, ὀφείλων νὰ δώσῃ τὸν ἔρκον, ἐν γενόμενος ἔφηβος ὤμνυεν ὡς ἐξῆς· «οὐ καταισχυνῶ τὰ ἔπλα, οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην, ᾧ ἂν στοιχήσω, ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὀσίων καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν καὶ τὴν πατρίδα οὐκ ἐλάττω παραδώσω, πλείω δὲ καὶ ἀρείω ὄσης ἂν παραδέξωμαι· καὶ εὐηκοήσω τῶν ἀεὶ κρινόντων ἐμφρόνως καὶ τοῖς θεσμοῖς τοῖς ἰδρυμένοις πείσομαι καὶ οὐς τινὰς ἂν ἄλλους τὸ πλῆθος ἰδρύσῃται ὁμοφρόνως· καὶ ἂν τις ἀναιρῇ τοὺς θεσμοὺς ἢ μὴ πείθῃται, οὐκ ἐπιτρέψω, ἀμυνῶ δὲ καὶ μόνος καὶ μετὰ πάντων· καὶ ἱερὰ τὰ πάτρια τιμήσω· ἴστορες θεοὶ τούτων.»⁽¹⁾ ἐνόσω δὲ ὁ Ἕλλην ἦτο ἐπικουρείος, ἀπορητικὸς, σκεπτικὸς, ἐφεκτικὸς, ζητητικὸς, ἐξέπιπτε τοῦ μεγαλείου, παρήκμαζε καὶ ἔφθινεν, εἰ καὶ μάτην οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης καὶ οἱ Στωικοί, ἐπειρῶντο νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν πνευματικώτερον καὶ σεμνότερον. Οἱ καταφρονηταὶ καὶ πολέμιοι αὐτῆς πρέπει καλῶς νὰ μελετήσωσι τὴν νεωτάτην ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅπως μάθωσιν, ὅποιον θρησκευτικὸν αἰσθημα διέκαίε τὰς ψυχὰς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνιζομένων. Οἱ καταφρονηταὶ καὶ πολέμιοι αὐτῆς πρέπει καλῶς νὰ μελετήσωσι τὴν ἱστορίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἔθνους, ὅπως ἰδῶσιν, ὅτι τὸ ἔθνος τοῦτο ἔθαλλε καὶ ἤκμαζεν, ὅτε ἐθεοποιεῖ καὶ ἐλάτρευε τὰς ἠθικὰς ἐννοίας, τὸν νοῦν, τὴν ἀρετὴν, τὴν εὐσέβειαν, τὴν πίστιν,⁽²⁾ παρήκμαζε καὶ ἔφθινεν, ὅτε ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ὑπεισεληθοῦσα εἰς τὴν Ῥώμην διεσάλευε τὴν πίστιν αὐτῆς· διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γερουσία ἀπεφάσισεν, ἵνα ἐκ Ῥώμης ἀπέλθωσι ῥήτορες τινες καὶ φιλόσοφοι, καὶ οἱ τιμηταὶ (Censores) κατέκρινον τὴν διὰ τῶν ῥητόρων παιδείαν.⁽³⁾ Οἱ καταφρονηταὶ καὶ

(1) Πρβλ. Λυκοῦργον κατὰ Λεωκράτους.

(2) Κικέρων de legibus Βιβλ. β'. 8. πρβλ. Διονύσ. Ἀλικαρνασσία Ῥωμ. Ἀρχ. βιβλ. β'. 18—19.

(3) Aulus Gellius «noctes Atticae» lib. XV cap. XI.

πολέμιοι αὐτῆς μελετήσαντες ταῦτα καλῶς θέλουσι παραδεχθῆναι, ὅτι, ὅπως τὸ ἔθνος ἡμῶν ἀκμάσῃ καὶ ἐνισχυθῆ, ἀνάγκη πᾶσα τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα αὐτοῦ ν' ἀναζωπυρηθῆ ἔν τε τῇ ἐλευθέρῃ καὶ δούλῃ Ἑλλάδι. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἐλευθέρῃ Ἑλλάδι ἐπιτυχῶς χάνεται τοῦτο διὰ πεπαιδευμένου καὶ μεμορφωμένου κλήρου, ὅστις, ὡς πνευματικὴ μαῖα, παραλαμβάνων τὰ τέκνα ἐκ τοῦ κόλπου τῶν γονέων θέλει δυνηθῆ ν' ἀναζωπυρήσῃ καὶ ἀναπτύξῃ ἠθικῶς ὅ,τι μὲν αὐτοῖς ἀρχῆθεν ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἀμυδρὸν καὶ ἀνεπαίσθητον, θέλει δυνηθῆ, λέγω, νὰ παραδώσῃ τῇ Πολιτείᾳ πολίτας χρηστούς, πολίτας εὐαγώγους, πολίτας κοινωνικοῦς, πολίτας πλουτοῦντας ἐν ἔργοις καλοῖς, χωρὶς οὐδεὶς οὐδενὶ ὁ φόβος νὰ ἐνυπάρξῃ, μήπως ὁ Ἑλληνικὸς κλήρος παιδευόμενος καὶ μορφούμενος καταστῆ ἐπιβλαβὴς τῷ ἡμετέρῳ κράτει, διότι δὲν ἔχει νὰ κηρύξῃ τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ ἡμεῖς ἐνταῦθα περιεγράψαμεν, ἀλλὰ τὸ πνευματικὸν καὶ σωτήριον τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει πρόγραμμα τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν δὲ τῇ δούλῃ Ἑλλάδι κατορθοῦται ἡ ἀναζωπύρῃσις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ὅταν ἡμεῖς παραλαμβάνοντες ἐκ τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἀσίας, νέους ἐκπαιδεύωμεν καὶ διαπλάττωμεν χριστιανικῶς καὶ ἔθνικῶς ἐν καλῶς κατηρτισμένοις ἱερατικοῖς σχολείοις καὶ εἶτα ἐξαποστέλλωμεν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν, ὡς ἱεραποστόλους, ὅπως καὶ τοὺς ὁμοδόξους συμπολίτας αὐτῶν ἐν τῇ πίστει καὶ ταῖς ἔθνικαῖς παραδόσεσι στηρίζωσι καὶ τὰ συγγενῆ αὐτοῖς στοιχεῖα προσελκύωσιν. Ἐπὶ τοιούτων θρησκευτικῶν ἐξαποστολῶν (missiones) ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει οὐκ ὀλίγον νὰ στηρίξῃ τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀφ' οὗ βλέπομεν, ὅτι ὁ γνωστὸς τῆς Γαλλίας δημοσιογράφος Gabriel Charmes πειρᾶται ἐν τινὶ πραγματείᾳ «ἡ Γαλλία καὶ ἡ Καθολικὴ προστασία» νὰ πείσῃ τοὺς δημοκρατικοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, ὅτι ἡ ἐπιρροὴ τῆς Γαλλίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἰσχυρᾶται ἐπὶ τῶν καθολικῶν ἱεραποστόλων, οὓς αὕτη πρέπει νὰ προστατεύῃ, διότι αὐτὸς ἐπισκεψάμενος τὴν Ἀνατολὴν εἶδεν αὐτοὺς νὰ περιτρέχωσι πόλεις καθαρῶς μουσουλμανικὰς, εἶδε τὸ πλῆθος

ν' ἀνίσταται, ὅταν αὐτοὶ διέβαινον, ν' ἀσπάζηται τὰς χεῖρας αὐτῶν ἢ τὸ κράσπεδον τῶν ἱματίων αὐτῶν, ἀποδίδον τὰ τροφεῖα τῆς εὐγνωμοσύνης εἰς αὐτούς, ὡς ἰδρύσαντας σχολεῖα καὶ νοσοκομεῖα, ὡς εἰσαγαγόντας τὴν βιομηχανίαν τῆς Γαλλίας,⁽¹⁾ ἀφ' οὗ βλέπομεν, ὅτι ὁ Καρδινάλιος Lavignerie προσκληθεὶς τῇ 3 Μαΐου 1883 εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν Ῥώμῃ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου δοθὲν γεῦμα διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου προπίνει «ὅτι θέλει εἶναι μακάριος νὰ γύσῃ τὸ αἷμα αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστροφῆς ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως» καὶ διηγεῖται «ὅτι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθὲν ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερατικὸν σχολεῖον (seminarium) διὰ τοὺς Ἑλληνας Οὐνίτας ἦτοι διὰ τοὺς Ἑλληνας τοὺς ἠνωμένους μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀναγνωρίζοντας ὡς κεφαλὴν τὸν πάπαν (Uniti cum Romana Ecclesia) περιέχει τεσσαράκοντα μαθητάς»⁽²⁾ ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Gabriel Charmes θαυμάζει,⁽³⁾ ἀφ' οὗ βλέπομεν, ὅτι ἡ Ῥωσσία μετασχηματίζει πεπειραμένους στρατιωτικοὺς εἰς μοναχοὺς καὶ ζητεῖ νὰ καταπίῃ τὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθωνος καὶ καθόλου τὸν Ἑλληνισμόν, ἀφ' οὗ βλέπομεν, ὅτι ἡ Ῥουμανία διὰ διαδόσεως βλαχικῶν βιβλίων καὶ δι' ἱεραποστολῶν ζητεῖ ν' ἀσκήσῃ ἐπιρροὴν τινα ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀφ' οὗ τέλος βλέπομεν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ Βουλγαρία ἰδρυσε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἱερατικὸν σχολεῖον ἐν Ἀνδριανουπόλει. Διὰ ταῦτα δὲν πρέπει ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ ἡμεθα Ἐπιμηθεῖς, λέγοντες ὅτι αἱ προσηλυτιστικαὶ αὐταὶ ἐταιρίαι δὲν δύνανται νὰ βλάψωσι τὸν Ἑλληνισμόν τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ Προμηθεῖς, νὰ προετοιμαζώμεθα πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, εἰάν θέλωμεν ν' ἀποδῆ ἡ Ἑλλάς μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ δύναμις ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐφ' ᾧ πᾶσα Ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ καρδία εὐχεται καὶ ποθεῖ. Γένοιτο!

(1) Ὅρα τὴν πραγματείαν «La France et le Protectorat catholique» εἰς τὴν «Revue des Deux mondes» τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1883. σελ. 760.

(2) Ὅρα «Moniteur de Rome» 3. Μαΐου 1883.

(3) Ὅρα τὴν εἰρημένην πραγματείαν αὐτοῦ.